

**KORKEAKOULUTETTU
PÄTKÄTYÖLÄINEN
Tanssinopettajien työoloista**

Marjut Ollitervo

**Pedagoginen opinnäytetyö
Joulukuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Ollitervo, Marjut	Julkaisun laji Pedagoginen opinnäytetyö (5 op)	
	Sivumäärä 29	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi KORKEAKOULUTETTU PÄTKÄTYÖLÄINEN Tanssinopettajien työoloista		
Koulutusohjelma Opettajan pedagogiset opinnot musiikin ja tanssin alalla		
Työn ohjaaja(t) Rautio, Tuija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Tanssialan opetustoiminta Suomessa on viime vuosikymmenten aikana laajentunut ja tanssinopettajien koulutustaso noussut. Tässä opinnäytetyössä valotetaan tanssinopettajien työoloja haastattelututkimuksen avulla. Haastatteluissa käsitellään tanssinopettajien työllistymistä, työn sisältöä, työaikoja, työtiloja, työvälineitä, työkuntoa, palkkausta ja toimeentuloa koskevia kysymyksiä, sekä ammatin hyviä ja huonoja puolia. Monet tanssinopettajat tekevät kuusipäivästä työviikkoa useissa eri kouluissa ja heidän työpäivänsä ovat rikkonaisia. Matkustamiseen kuluu paljon aikaa, ja opetukseen voi liittyä erilaisia palkattomia töitä. Tanssinopettaja kustantaa itse työkuuntensa ylläpitämisen sekä monet työssään käyttämät välineet, kuten cd-levyt. Työsopimukset ovat useimmiten määräaikaisia. Tanssinopettajat tekevät myös tanssialaan liittyvät töitä toimeentulonsa turvaamiseksi. Työssä käsitellään lisäksi tanssinopettajan ammatin ja koulutuksen vaatimuksia. Kirjoittaja tuo esille omia näkemyksiään tanssinopettajien työoloista ja erityisesti työn vaativuuden, koulutuksen ja palkkauksen suhteesta. Tanssinopettajien palkat ovat vielä alhaisemmat kuin opettajien palkat yleensä. Yhteiskunnan alalle osoittamat resurssit ovat vähäiset suhteessa toiminnan laajuuteen. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on lisätä tietoisuutta tanssinopettajien työoloista ja siten auttaa työolojen kehittämisessä. Opettajien työolojen kehittäminen on tärkeää, jotta ammattitaitoisen työvoiman katoaminen alalta vältettäisiin ja korkeatasoisen opetuksen jatkuminen tanssikouluissa turvattaisiin.		
Avainsanat (asiasanat) Tanssinopetus, opettajan ammatti, työolot, työtyytyväisyys, tanssioppilaitos		
Muut tiedot		

Author(s) Ollitervo, Marjut	Type of Publication Diploma project (5 ECTS credits)	
	Pages 29	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title TEMP WORKER WITH A DEGREE Working conditions of a dance teacher		
Degree Programme Pedagogical studies for music and dance teachers		
Tutor(s) Rautio, Tuija		
Assigned by		
Abstract In the last few decades dance teaching has expanded and the amount of educated dance teachers has grown in Finland. This thesis sheds light on the dance teachers' working conditions by means of an interview study. The interviews deal with the dance teachers' employment, job description, working hours, work premises, tools, working ability, pay and livelihood, as well as the advantages and disadvantages of the occupation. Many dance teachers work a six-day week in several dance schools, and the workdays are fragmented. Commuting takes a lot of time, and the job may include different unpaid duties. Dance teachers pay themselves the maintenance costs of their working ability and for many tools they use at work, such as compact discs. Fixed-term contracts are usual. Many dance teachers also have to work in other professions to cover the cost of living. This thesis also discusses the demands of the dance teacher's profession and education. The writer brings out her own view on the dance teachers' working conditions and especially the relation of the wages to the demands of the profession and education. Dance teachers' wages are low even compared to teachers' wages in general. Public funds allocated to dance schools are inadequate considering the scope of activity in the field. The aim of this thesis is to spread awareness of the dance teachers' working conditions and thus contribute to improving them. Improving the teachers' working conditions is essential in preventing the extinction of professionally skilled employees and for maintaining quality education in dance schools in future.		
Keywords Dance teaching, teacher's profession, working conditions, work contentment, dance school		
Miscellaneous		

Sisällys

1	JOHDANTO	3
2	TANSSINOPETTAJIEN ASEMA TYÖELÄMÄSSÄ.....	5
	2.1 Haastateltavien taustoja	5
	2.2 Työpaikoista	5
	2.3 Toimeentulo ja muut työt	6
3	TANSSINOPETTAJIEN TYÖOLOT	7
	3.1 Työajat ja työhön käytetyn ajan määrä.....	7
	3.1.1 Opetus.....	7
	3.1.2 Suunnittelu.....	8
	3.1.3 Työmatkat	9
	3.1.4 Muu työ.....	10
	3.2 Työtilat	10
	3.3 Työvälineet.....	11
	3.4 Työkunto	12
	3.4.1 Fyysinen työkunto	12
	3.4.2 Psykkinen työkunto.....	13
4	TANSSINOPETTAJIEN PALKKAUS JA TYÖSOPIMUS	14
	4.1 Määräaikaisuus	14
	4.2 Palkka	15
	4.2.1 Opetus.....	15
	4.2.2 Muut työt ja palkaton työ.....	16
	4.2.3 Opettajien palkkoja.....	17
	4.3 Tuntien peruuntuminen	19
	4.4 Kurssien lopettaminen.....	19
	4.5 Tyytyväisyys palkkaukseen ja työsopimukseen	19
5	TANSSINOPETTAJAN AMMATIN VALOT JA VARJOT.....	20
	5.1 Ammatin valinta ja identiteetti.....	20
	5.2 Ammatin hyviä puolia	20
	5.3 Ammatin huonoja puolia.....	21
6	KIRJOITTAJAN NÄKEMYKSIÄ.....	22
	LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Taidetanssi¹ harrastuksena on viime vuosikymmenten aikana monipuolistunut ja kasvat-
tanut suosiotaan. Suomen tanssioppilaitosten liittoon STOPPiin kuuluu tällä hetkellä 70
tanssikoulua, joiden palveluksessa on yli 500 tanssinopettajaa. Jäsenkoulujen opiskeli-
jamäärä on noin 20 000. Tämän lisäksi Suomessa on järjestäytymättömiä tanssikouluja.
Tanssin perusopetusta annetaan tanssioppilaitosten lisäksi joissakin musiikkioppilaitok-
sissa ja kansalaisopistoissa. Tanssin perusopetusta antavia yksiköitä on Suomessa arvi-
olta yli sata.²

Tanssialan ammattilaisten koulutustaso on noussut koulutustarjonnan kehittymisen
myötä viime vuosikymmeninä. Vuonna 1983 perustettiin Teatterikorkeakoulun tanssi-
taiteen laitos, ja vuonna 1987 alkoi tanssinopettajien ammatillinen koulutus Kuopion
konservatoriossa. Sittemmin tanssialan koulutus on laajentunut ja tullut osaksi virallista
tutkintojärjestelmää. Nykyään tanssinopettajan alemman korkeakoulututkinnon voi suo-
rittaa kolmessa ammattikorkeakoulussa ja ylemmän korkeakoulututkinnon Teatterikor-
keakoulussa.

Kasvavasta suosiosta huolimatta tanssi on Suomessa edelleen marginaalisessa asemassa
muihin taidealoihin verrattuna. Alalle osoitetut resurssit ovat vähäiset suhteessa toimin-
nan laajuuteen³. Alan arvostuksen puute näkyy konkreettisimmin palkoissa. Tanssin-
opettajien palkat ovat vielä alhaisemmat kuin muiden taideaineiden opettajien palkat⁴
tai opettajien palkat yleensä, joiden pienuus on viime vuosina ollut julkisen keskustelun
aiheena.

Tässä työssä raotetaan ovea tanssinopettajien arkeen haastattelututkimuksen avulla.
Vastauksia etsitään muun muassa tanssinopettajien työtehtäviin, työehtoihin, työaikoii-
hin, työtiloihin ja -välineisiin, työkuuntoon, palkkaukseen ja toimeentuloon liittyviin ky-

¹ Tässä työssä tanssilla tarkoitetaan taidetanssia, ei esimerkiksi kilpatanssia tai seurataanssia.

² Suomen tanssioppilaitosten liitto.

³ Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma 2003, 31.

symyksiin. Tämä työ on suuntaa antava katsaus, ja sen laajuus riittää käsittelemään vain ohuen siivun siitä, mitä tanssinopettajan työ pitää sisällään. Tutkimusaineisto on rajoittunut muun muassa siten, että haastateltavia oli vain neljä ja he olivat kaikki nuoria ja perheettömiä. Tästä syystä käsittelemättä jäävät erityisesti ikääntyvän tai perheellisen tanssinopettajan työssään kohtaamat asiat. Työvuosien karttuessa esimerkiksi vammat saattavat tulla ongelmaksi fyysisesti vaativassa työssä. Ilta- ja viikonlopputyö taas voi vaikuttaa perheellisen tanssinopettajan elämään merkittävästi.

Luvut 2-5 pohjautuvat haastatteluihin, jotka tehtiin kevään 2008 aikana. Luvussa 6 tuon esille omia näkemyksiäni ja asioita, jotka perustuvat kokemuksiini ja haastattelujen ulkopuoliseen tietoon. Epäkohtiin puuttuminen edellyttää niiden tiedostamista. Tämän työn tarkoitus on lisätä tietoisuutta tanssinopettajien työoloista niin ammattikunnan keskuudessa kuin sen ulkopuolellakin. Toivon, että rajallisuudestaan huolimatta opinnäyte-työstäni on hyötyä tanssinopettajien työolojen kehittämisessä.

⁴ Taulukko 1, 18. Taulukko 2, 18.

2 TANSSINOPETTAJIEN ASEMA TYÖELÄMÄSSÄ

2.1 Haastateltavien taustoja

Työtä varten haastattelin neljää tanssinopettajaa. Kaikki haastateltavat olivat naisia ja sijoittuivat iältään välille 25-35. Kaksi haastateltavaa oli toiminut alalla vasta vähän aikaa, ja kaksi jo useamman vuoden opettuaan myös opiskeluaikana. Haastateltavilla oli joko alan korkeakoulututkinto tai runsaasti työkokemusta, tai molemmat. Työkokemuksen määrä vaihteli vajaan kahden vuoden ja kahdentoista vuoden välillä.

Haastateltavien opetusaineisiin kuului ainakin seuraavia tanssilajeja tai niistä johdettuja erilaisia variantteja: lastentanssi, nykytanssi, jazztanssi, showtanssi, street dance, afrikkalainen tanssi ja koreografia. Osa haastateltavista opetti lisäksi teoria-aineita tai jotain muuta liikuntamuotoa kuin tanssia, esimerkiksi kehonhuoltoa. Haastatteluhetkellä säännöllisesti opettavia lajeja opettajaa kohden oli 3-7.

2.2 Työpaikoista

Kaikki haastateltavat kävivät säännöllisesti töissä useammassa kuin yhdessä paikassa. Näitä työpaikkoja oli henkilöä kohden vähintään kaksi ja enintään kolme. Lisäksi kaikki haastateltavat tekivät lyhytaikaisia tai tilapäisiä tanssialan töitä myös muihin työpaikkoihin. Tällaisia olivat kurssit, sijaisuudet sekä koreografin ja tanssijan työt.

Valitsin haastateltavat sen perusteella, että jokainen heistä opetti pääasiallisesti yksityisissä tanssikouluissa. Yksityiset tanssiopistot ovat tanssinopettajien merkittävien työllistäjiä Suomessa⁵. Haastatteluissa ei ollut mukana opettajia, jotka opettavat pääasiallisesti konservatorioissa, kansalaisopistoissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa. Haastateltavien työpaikkoina olevat yksityiset tanssikoulut olivat kooltaan satojen tai tuhansien oppilaiden kouluja.

⁵ Karhunen & Rensujeff 2006, 68. Karhunen & Smolander 1995, 32.

Haastateltavien säännöllisinä opetustyöpaikkoina olevista yhdeksästä koulusta kuusi oli pääasiallisesti suuntautunut tanssinopetukseen. Näistä viidessä koulussa annettiin opetusta taidetanssilajeissa, ja ne kuuluivat Suomen Tanssioppilaitosten liittoon STOPPiin. Loput kolme koulua olivat suuntautuneet pääasiallisesti muihin aineisiin tai liikunta-muotoihin kuin tanssiin.

Tanssinopetusta antavista yksityisistä tanssikouluista ainoastaan kahdessa oli oma opetussuunnitelma, jonka opettaja oli saanut käsiinsä tai josta hän oli tietoinen. Neljässä tanssikoulussa annettiin taiteen perusopetusta.

2.3 Toimeentulo ja muut työt

Muut tanssialan työt. Vastaajat toimivat tanssinopettamisen lisäksi satunnaisesti tanssijoina, koreografeina tai koreografian harjoittajina. Näistä töistä maksettiin vaihtelevasti. Osa tanssijan työstä oli kokonaan harrastepohjaista toimintaa, josta ei maksettu palkkaa. Joistakin tanssijan töistä maksettiin keikkakorvaus, mutta ei harjoituspalkkiota. Yksi haastateltavista oli mukana produktioissa, joissa palkka maksettiin apurahasta. Koreografian tekemisestä ja suunnittelusta ei aina maksettu palkkaa, vaan joskus koreografi sai ainoastaan opettajan palkan harjoitustunneilta.

Muut ammatit. Kolme neljästä haastateltavasta teki lisäksi muita kuin tanssialan töitä, sillä tanssialan töillä ei pystynyt turvaamaan toimeentuloa kokonaan tai koko vuodeksi. Kukaan neljästä haastateltavasta ei pystynyt työllistämään itseään kokonaan tanssialan töillä kesäisin. Lisäksi kaksi haastateltavaa ei pystynyt turvaamaan toimeentuloaan pelkillä tanssialan töillä lukukaudenkaan aikana. Muita ammatteja olivat ainakin myyjä, hoitaja, kouluavustaja ja puvustaja.

3 TANSSINOPETTAJIEN TYÖOLOT

3.1 Työajat ja työhön käytetyn ajan määrä

Tanssi-lehden artikkelissa 1/2004 havainnollistetaan tanssinopettajan työpäivää seuraavasti:

Esimerkiksi työpäivään, jonka aikana opetetaan neljää ryhmää, saattaa kuulua itse opetuksen lisäksi 2-3 tuntia valmistelua ja 3-4 tuntia matkustamista. Kun opetustuntien pituus vaihtelee 45 ja 90 minuutin välillä, työpäivä voi pahimmillaan venyä yli kymmentuntiseksi. Vaikka opetusta annetaan pääasiassa iltaisin, kuluu käytännössä koko päivä tunteihin valmistautuessa. Lisäksi opettaja on saattanut käyttää tuntien suunnitteluun ennen lukukauden alkua jopa 30-40 tuntia. Opettajat myös valmistavat kullekin ryhmälle vähintään kaksi esitystä vuodessa. He huolehtivat usein myös esitysten puvustuksesta.⁶

3.1.1 Opetus

Haastateltavilla oli opetusta pääsääntöisesti elokuusta toukokuuhun. Osassa tanssikouluista pidettiin samat hiihto-, syys- ja joululomat kuin peruskouluissakin, osassa vain joululoma. Yhdessä tanssikoulussa ei ollut minkäänlaisia lomia lukuvuoden aikana lukuun ottamatta pyhäpäiviä. Tämä koettiin negatiivisena.

Opetustyön määrä viikossa vaihteli 10 ja 18 tunnin⁷ välillä. Yhden oppitunnin pituus oli 45, 50, 60, 75 tai 90 minuuttia. Opetuksen ohella muita töitä tekevillä kahdella tanssinopettajalla oli kaksi ja kolme vapaapäivää opetuksesta viikossa. Muut työt huomioon ottaen todellisia vapaapäiviä oli yksi ja kaksi. Toisella opettajalla vapaapäivä oli sunnuntai, toisella maanantai ja perjantai. Pelkästään opettamisella itsensä elättävät tekivät molemmat kuusipäiväistä työviikkoa. Vapaapäivä oli sunnuntai.

Opetustuntien väleissä olevien taukojen määrä ja pituus vaihtelivat. Taukojen pituudet olivat tunnista 15 minuuttiin. Yhdellä haastateltavalla ei ollut opetustuntien väleissä lainkaan taukoja. Jos opetustunnit olivat eri paikoissa, niiden välissä oli tauko.

⁶ Ahonen 2004, 24.

⁷ Tunnilla tarkoitetaan tässä 60 minuuttia.

Pitkiin työpäiviin toivottiin 15 minuutin taukoa. Monissa kouluissa tunnit oli suunniteltu niin, ettei tanssinopettajan taukoa ollut otettu huomioon, tai tuntien aikataulut riippuivat toisesta tiloja käyttävästä osapuolesta. Opettajilla saattoi olla esimerkiksi neljä tuntia opetusta yhtäjaksoisesti ilman taukoa. Pidempiä tunnin odottelutaukoja erityisesti lauantaina pidettiin epäsuotavina, koska turha odottelu pidensi huomattavasti työpäivää ilman korvausta. Yksi haastateltava ei kaivannut työpäiväänsä lyhyitäkään taukoja.

Haastateltavien kuusipäiväinen työviikko ja pitkä lauantaityoaika vaikeuttivat viikonloppumatkojen tekemistä. Eräästä oppilaitoksesta puuttuivat kokonaan lukuvuoden aikaiset koulujen sesonkilomat, kuten joululoma, mikä myös heikensi matkustamisen mahdollisuuksia.

Yksityisissä tanssikouluissa opetus tapahtuu yleensä iltaisin. Haastateltavien aikaisimmat tunnit alkoivat klo 15.30 ja myöhäisimmät lopuivat klo 21.30. Pääsääntöisesti opetusajat sijoittuivat klo 16:n ja klo 21:n välille. Myöhäistä iltatyötä pidettiin epätoivottavana. Erityisesti klo 20:n jälkeen loppuvat tunnit olivat rankkoja. Osa-aikainen opettaja, jonka tunnit päättyivät yleensä jo klo 18, piti työn rytmistä. Eräs opettaja kertoi, että myöhäisen opetusajankohdan ja pitkän työmatkan takia yksi hänen työpäivistään venyi klo 23:een asti. Negatiivisena koettiin myös se, että joinakin työpäivinä oli vain yksi opetustunti, johon matkoineen uhrautui kuitenkin käytännössä koko ilta. Lauantaityötä ei pidetty suotavana. Haastateltavat toivoivat, että opetustunnit olisivat viikolla peräkkäin, niin että viikonloppu jäisi vapaaksi. 17-18 tuntia viikossa tekevästä opettajista toisella oli mielestään liikaa opetusta. Toisen mukaan 17-18 tuntia oli määrä, jonka hän jaksoi vielä tehdä, jos työajat oli mielekkäästi järjestetty. Enemmän tunteja olisi ollut liikaa. Täyttä työaikaa tekevän kuukausipalkkaisen tanssinopettajan opetusvelvollisuus on 17 tuntia viikossa⁸.

3.1.2 Suunnittelu

Suunnittelun määrää oli vaikea arvioida, koska se oli sekä kausiluonteista että jatkuvaa omalla ajalla tapahtuvaa ajatteluprosessia. Ennen lukukauden alkua käytettiin paljon aikaa suunnitteluun. Esimerkiksi yksi opettaja käytti ennen lukukauden alkua kahden viikon ajan joka päivä 5 tuntia opetustuntien suunnitteluun. Lukukauden aikana suunnittelu keskittyi tiettyihin ajankohtiin noin neljän viikon jaksojen mukaan. Ennen uuden

jakson alkua aktiiviseen suunnitteluun käytettiin 2-6 tuntia. Viikoittain aktiiviseen suunnitteluun käytettiin 1-3 tuntia.

Suunnittelun määrään vaikutti opetusryhmien erilaisuus tai samankaltaisuus sekä opettajan tunnollisuus ja kunnianhimo. Jos opettajalla oli paljon erilaisia opetusryhmiä ja eri oppiaineita, jokaiselle ryhmälle piti tehdä kokonaan omat suunnitelmat eikä samoja materiaaleja voinut käyttää eri ryhmissä. Tällöin myös runsaan liikemateriaalin itsenäiseen opetteluun ja kertaamiseen piti käyttää enemmän aikaa.

Yksi opettaja kertoi käyttäneensä aluksi kaiken aikansa opetustuntien suunnitteluun, mutta myöhemmin oppineensa priorisoimaan ajankäyttöään ja varaamaan aikaa myös itselleen. Haastatteluhetkellä hän käytti mielestään suunnitteluun aikaa sopivasti. Yksi opettaja joutui mielestään käyttämään liikaa aikaa suunnitteluun. Loput kaksi käyttivät suunnitteluun liian vähän aikaa. Toisella heistä ei ollut kovin suurta motivaatiota opettamiseen, jolloin suunnittelun määrä jäi vähäiseksi. Toinen joutui opettamisen lisäksi käymään päivätyössä, eikä hänellä ollut tarpeeksi aikaa suunnitella tunteja, vaikka ideoita ja motivaatiota olisi ollut.

3.1.3 Työmatkat

Osalla haastateltavista työmatkat muodostivat oleellisen osan työajasta. Kaksi haastateltavaa joutui yhden tai useamman työpäivän aikana siirtymään opetuspaikasta toiseen. Erityisesti naapurikunnissa tapahtuva opetus vei paljon aikaa. Naapurikuntiin matkustaminen saattoi viedä 2-3 tuntia työpäivästä. Pisin työmatka oli 2,5 tuntia yhteen suuntaan. Omalla asuinpaikkakunnalla tapahtuvan opetuksen työmatkaan ei yleensä mennyt merkittävästi aikaa. Työnantaja korvasi naapurikunnissa tapahtuvan opetuksen työmatkakulut kokonaan tai osittain. Joskus työmatkasta maksettiin vain puolet. Yhdellä opettajalla meni mielestään liikaa aikaa työmatkoihin. Neljänä työpäivänä kuudesta hänen työmatkansa veivät 2-3 tuntia päivästä. Samaan asiaan kiinnitetään huomiota Tanssi-lehden artikkelissa 1/2004:

Helsingin seudulla työvoimaa on runsaasti, ja koulut tarjoavat mielellään tuntipalkkaisia työsopimuksia. Opettajat joutuvat tällöin ottamaan tunteja vastaan useammas-

⁸ Tanssinopettajien työehtosopimus III luku 11 §.

ta koulusta. Samassakin koulussa opettavien työpäivät voivat koostua matkustelusta, jos koululla on useita opetuspisteitä.⁹

3.1.4 *Muu työ*

Opetuksen ja suunnittelun lisäksi opettajat tekivät myös muita töitä tanssikouluissa. Kevät- ja joulujuhlanäytäntöihin liittyi mm. näytäntöjen järjestämistä, esiintymispukujen etsimistä, näyttämöharjoitusten ohjaamista ja näytäntöjen valvontaa. Kevät- ja joulujuhlanäytäntöpäiviä oli lukukaudessa 1-3. Lukukauden esityksiin liittyvän työn määräksi arvioitiin 12, 15 ja 16 tuntia. Näytäntöjen lisäksi muita töitä olivat toimistotyöt, valtakunnallisiin tanssitapahtumiin osallistuminen ja niiden matkajärjestelyt sekä koreografian tekeminen tanssikouluissa erityistä juhlanäytäntöä tai kilpailua varten.

3.2 **Työtilat**

Opetus tapahtui vaihtelevissa tiloissa. Opettajat olivat pääasiassa tyytyväisiä sellaisiin tanssisaleihin, joissa oli tanssimatot ja peilit ja jotka olivat riittävän suuria. Monet opetustunnit jouduttiin kuitenkin pitämään esimerkiksi koulujen liikuntasaleissa. Tiloihin liittyviä ongelmia olivat liian pieni sali, tanssimattojen puute, peilien puute, kova ja liukas lattia, vetoisuus, kunnollisten äänentoistolaitteiden puute sekä tilan avoimuus. Avoin tila koettiin ongelmaksi siksi, että kuka tahansa saattoi milloin tahansa seurata opetusta, eikä opettajalla ja oppilailla ollut kunnollista työskentelyrauhaa.

Opetusta suunniteltiin sekä omassa kodissa että työnantajan tiloissa tanssisaleilla. Kolme neljästä vastaajasta kertoi suunnittelevansa pääasiallisesti kotona ja vain harvoin saleilla. Yksi vastaaja arvioi suunnittelevansa noin puolet kotonaan ja puolet tanssisaleilla. Suunnittelua tapahtui myös muualla, esimerkiksi bussimatkan aikana. Työnantajan tiloja oli teoriassa mahdollista käyttää suunnitteluun. Niitä ei kuitenkaan aina käytetty muun muassa siksi, että sitä varten olisi pitänyt tehdä erillinen työmatka päivässä. Tilat saattoivat myös olla niin varattuja, että paikalle olisi pitänyt mennä aikaisin aamulla. Joskus paikalle mentiin suunnittelemaan ja käymään sarjoja läpi esimerkiksi tuntia ennen oman opetuksen alkamista, jolloin erillistä matkaa ei tarvinnut tehdä.

⁹ Ahonen 2004, 24.

3.3 Työvälineet

Opetuksessa käytettyjä välineitä olivat matot, patjat, jumppapallot, videokamera, cd-levyt ja äänentoistolaitteet. Lastentanssissa käytettiin muun muassa soittimia, hernepusseja, vahalaattoja, kankaita ja erilaista rekvisiittaa. Rekvisiittaa käytettiin jonkin verran myös aikuisten kanssa koreografian opetuksessa.

Lisäksi opettajat tarvitsivat työssään kyniä, vihkoja, tietokoneen, treenivaatteita, tanssikenkiä tai tossuja ja piilolinssejä. Kolme neljästä haastateltavasta käytti piilolinssejä, ja kaikki kolme ilmoittivat käyttävänsä niitä opettamisen takia.

Treenivaatteita ja alusvaatteita kului paljon. Kaksi vastaajaa kertoi ompelevansa itse treenivaatteita. Toinen heistä arvioi käyttävänsä treenivaatteisiin noin 100 euroa vuodessa. Suurimmaksi kustannuseräksi nousivat cd-levyt. Kaksi vastaajaa arvioi ostavansa kuukaudessa noin kaksi levyä. Opettajat vaihtoivat musiikkeja usein motivoituneeseen oppilaita mutta myös itseään. Levyihin kyllästyttiin nopeasti, koska musiikkia jouduttiin kuuntelemaan töissä niin paljon. Samasta syystä musiikkia ei juurikaan kuunneltu vapaa-ajalla. Erityisesti show-lajeissa uusimpien musiikkien käyttö oli oppilaiden motivaation kannalta tärkeää.

Vain kahdella tanssikoululla oli cd-levyjä, joita opettajat olisivat voineet halutessaan käyttää. Suurin osa opetusvälineistä oli opettajien omia. Yksi tanssikoulu tarjosi opettajilleen vuosittain 150 euroa käytettäväksi esimerkiksi cd-levyihin tai kursseihin. Tanssikouluilla saattoi olla myös erityisesti lastentanssissa käytettäviä opetusvälineitä, mutta niitä ei käytetty, jos ne eivät sijainneet opetuspaikassa, sillä niiden erikseen hakeminen ja palauttaminen jokaisen opetuskerran yhteydessä olisi ollut hankalaa.

Vain yksi haastateltava oli vähentänyt työvälinekuluja verotuksessa. Loput kolme eivät tienneet miten se tapahtuu. Syyksi ilmoitettiin asian selvittämiseen tarvittavan ajan ja energian puute. Ajateltiin myös, etteivät työvälinekulut välttämättä ylittäisi automaattisesti annettavaa tulonhankkimisvähennystä. Tietoa tulonhankkimisvähennyksen suuruudesta ei kuitenkaan ollut. Osalla vastaajista oli aikomus selvittää vähennysten tekeminen seuraavaa veroilmoitusta varten.

Yksi vastaajista piti cd-levyihin kuluvaan rahamäärää liiallisena. Kaksi vastaajaa oli sitä mieltä, ettei rahanmeno työvälineisiin haittaa, koska välineet jäävät omaksi. Opettajat pitivät toivottavana sitä, että heillä itsellään olisi kaikki tarvittavat työvälineet. Työnantajan omistuksessa olevia välineitä säilytettiin usein muualla kuin opetuspaikassa, ja ne piti erikseen hakea ennen opetusta ja palauttaa sen jälkeen. Toivottiin myös, että erityisesti lastentanssissa käytettäviä välineitä olisi opetuspaikassa valmiiksi, ettei opettajan täytyisi aina kantaa suurta määrää tavaraa mukanaan työpaikalle. Puuttuviksi opetusvälineiksi listattiin mp3-soitin, videokamera sekä lastentanssissa käytettävät huivit ja vahalaatat.

3.4 Työkunto

3.4.1 Fyysinen työkunto

Keinoja fyysisen työkunnon ylläpitämiseksi olivat käveleminen, uinti, kuntosalilla käyminen, kotona venyttely sekä ammattitreenitunneilla ja työpaikan muiden opettajien tunneilla käyminen. Oman työpaikan tunneilla käyminen oli kuitenkin vähäistä, sillä ne olivat usein päällekkäin omien opetustuntien kanssa tai ajankohta oli muuten huono. Kaikissa kouluissa ei ollut sellaisia tunteja, joille ammattilaisen olisi ollut mielekästä osallistua. Yksi vastaajista ylläpiti työkuntoaan pääasiassa tekemällä paljon mukana opettaessaan.

Seuraavassa on esimerkkejä opettajien viikoittaisesta oman treenin määrästä ja laadusta:

- Treenitunti 3 x 90 min ja yksi kävelylenkki
- Kuntosali 4 x 60 min
- Kuntosali 3 x 60 min ja venyttely 5 x 30 min
- Uinti 1 x 60 min ja treenitunti 1 x 90 min

Esimerkkeinä työkunnon ylläpitämisen kustannuksista mainittakoon kuukauden kuntosalikortti, 54 euroa ja yksi uintikerta, 3 euroa. Vastaajien mielestä työkunnon ylläpitämisen mahdollisuuksissa oli toivomisen varaa. Yleisin ongelma oli se, että töitä oli

niin paljon, ettei aikaa ja energiaa riittänyt tarpeeksi omaan kehonhuoltoon. Yksikään tanssikoulu ei osallistunut työkuoron ylläpitämisen kustannuksiin. Vastaajat olisivat pitäneet erittäin tervetulleena esimerkiksi työnantajan tarjoamaa hierontaa tai kuntosalikorttia. Tällä tavoin työnantaja voisi osoittaa kiinnostuksensa työntekijän hyvinvointia kohtaan, edistää työssä jaksamista ja siten myös omia etujaan.

3.4.2 *Psyykinen työkuoro*

Yhdeksi tärkeäksi asiaksi psyykkisen työkuoron ylläpitämisessä nousi pyrkimys työasioiden rajaamiseen tiettyihin aikoihin. Rajan vetäminen työajan ja vapaa-ajan välille oli vaikeaa, ja erityisesti tuntien ja näytäntökoreografioiden suunnittelujaksojen aikana työasiat pyörivät mielessä koko ajan. Keinoja saada työasiat pois mielestä olivat esimerkiksi ystävien tapaaminen, lukeminen ja television katselu.

Mahdollisuutta kehittää itseään kursseilla ja jakaa työssä nousevia asioita työyhteisön kesken pidettiin myös tärkeinä jaksamisen kannalta. Myös tähän toivottiin osallistumista työnantajan puolelta. Joskus opettaja oli järjestänyt itselleen palkatonta lomaa esimerkiksi joulun välipäiviksi. Kaikki vastaajat kokivat tai olivat joskus kokeneet itsensä yllirasittuneiksi tai liiallisen työmäärän kuormittamiksi. Opetustöiden lisäksi muita töitä tekevät kokivat vapaa-ajan määrän riittämättömäksi.

Tilastokeskuksen vuoden 2003 työolotutkimuksessa 96 % opetustehtävissä olevista ilmoitti työskentelevänsä kotona¹⁰. Kotona työskentelevät kertoivat ajattelevansa työasioita kotona tai vapaa-aikana useammin kuin ne, jotka eivät työskennelleet kotona (80 % vs. 34 %)¹¹.

¹⁰ Nätti et al.2006, 80

¹¹ Nätti et al. 2006, 83

4 TANSsinOPETTAJIEN PALKKAUS JA TYÖSOPIMUS

Vain yhdellä vastaajalla oli kirjalliset työsopimukset kaikkien työnantajiansa kanssa. Tanssikouluissa noudatettiin tanssinopettajien työehtosopimusta. Muista työpaikoistaan vastaajat eivät tieneet, mitä työehtosopimusta niissä noudatetaan. Joistakin työpaikoista vastaajat arvelivat, ettei niissä noudateta mitään työehtosopimusta.

4.1 Määräaikaisuus

Tanssinopettajien työehtosopimuksen mukaan¹²

Työsopimus on voimassa toistaiseksi, jollei sitä ole perustellusta syystä tehty määräaikaiseksi. Työnantajan aloitteesta ilman perusteltua syytä tehtyä määräaikaista työsopimusta samoin kuin ilman perusteltua syytä tehtyjä toisiaan seuraavia määräaikaisia työsopimuksia on pidettävä toistaiseksi voimassa olevina.

Silti tyypillinen tanssinopettajan työsopimus on määräaikainen¹³. Kaikilla vastaajilla oli määräaikaiset työsopimukset erikseen joka lukuvuodelle. Sopimukset alkoivat elokuussa ja päättyivät toukokuussa. Yksi vastaajista kertoi opettaneensa saman työnantajan palveluksessa kahdeksan vuoden ajan määräaikaisilla sopimuksilla. Hänellä ei ollut koskaan ollut jatkuvaa työsopimusta. Eräs vastaajista kertoi kollegansa työskennelleen kymmenen vuotta samassa koulussa lukuvuoden kestävillä määräaikaisilla sopimuksilla. Yksi vastaaja koki määräaikaisuuksien ketjuttamisesta aiheutuvan epävarmuuden töiden jatkumisesta stressaavana. Toinen taas ei kokenut epävarmuutta ongelmaksi, sillä hänellä oli vahva usko siihen, että tanssinopettajille on kysyntää.

¹² Tanssinopettajien työehtosopimus I luku 3 §.

¹³ Lakso 2004, 21, taulukko 2. Ahonen 2004, 24.

4.2 Palkka

4.2.1 Opetus

Kaikki vastaajat olivat tuntipalkkaisia opettajia. Heille maksettiin taidetanssin opetusta antavissa yksityisissä kouluissa korkeintaan Tanssinopettajien työehtosopimuksen mukainen minimipalkka. Kaksi heistä sai 5. palkkaluokan peruspalkan¹⁴ 26,19 euroa tunnilta¹⁵ ja yksi 5. palkkaluokan kahden ikälisävuoden mukaisen palkan 27,50 euroa tunnilta. Yhdelle vastaajalle maksettiin 2. palkkaluokan mukainen peruspalkka 23,80 euroa tunnilta.¹⁶ Haastatteluhetkellä hänen tutkintonsa ei ollut vielä valmis, mutta hänellä oli 12 vuoden kokemus tanssinopettamisesta. Tanssinopettajien työehtosopimuksen mukaan opettajien palkat määräytyvät vähintään seuraavien palkkaluokkien mukaisesti:

1. Opettaja, jolla ei ole mitään jäljempänä mainituista pätevyyksistä
2. Hyväksytyn opetusnäytteen (STTL, STPL, STOPP) tai muun työnantajan hyväksymän selvityksen opetustaidostaan antanut opettaja
3. Teatterikorkeakoulun pitkän täydennyskoulutusohjelman (I-V) suorittanut opettaja tai professional diplomian (PD) suorittanut opettaja
4. Konservatoriossa tanssinopettajatutkinnon suorittanut opettaja
5. Tanssin alemman korkeakoulu- tai ammattikorkeakoulututkinnon tai muun vastaavantasoisien tutkinnon suorittanut opettaja
6. Tanssin ylemmän korkeakoulututkinnon tai muun vastaavantasoisien tutkinnon suorittanut opettaja
7. Osastonjohtaja

Milloin opettajalla on tanssin alalla työskentelyn kautta hankittu riittäväksi katsottava pätevyys, tämä tulee ottaa huomioon opettajan palkkauksessa.¹⁷

Kyseisen opettajan työkokemuksen kautta saatua pätevyyttä ei huomioitu palkkauksessa, eikä hän saanut hänelle kuuluvia ikälisiä. Palkkauksen perustelu oli tanssikoulun huono taloudellinen tilanne. Osassa muista kuin taidetanssin opetusta antavista kouluista ei välttämättä maksettu edes tanssinopettajien työehtosopimuksen mukaisia vähimmäispalkkoja. Niissä palkkaa maksettiin 20 eurosta 25 euroon tunnilta.

Tanssinopettajien työehtosopimuksen mukaan ikälisiin oikeuttavaksi palvelukseksi katsotaan kaikki päätoiminen palvelus alalla. Päätoimisuuden raja on 510 minuuttia opetusta viikossa.

¹⁴ Peruspalkka on palkkaluokan alin palkka ilman ikälisiä.

¹⁵ Tunnilla tarkoitetaan tässä 60 minuuttia.

¹⁶ Palkat ovat keväällä 2008 voimassa olleen työehtosopimuksen palkkataulukon mukaisia.

¹⁷ Tanssinopettajien työehtosopimus II luku 6 §.

Tuntipalkkaisen opettajan yksi palvelusvuosi täyttyy, kun yhdestä tai useasta samanaikaisesta työsuhteesta on kertynyt yhteensä 44 opetusviikkoa vuodessa siten, että viikossa on opetusta yhteensä vähintään 510 minuuttia. Tätä määrystä noudatetaan 1.11.2007 alkaen.¹⁸

Koulujen lomakausien takia hyvin harvassa tanssikoulussa on opetusta 44 viikkona vuodessa. Yleensä tanssikouluissa opetus ajoittuu suunnilleen samoille viikoille kuin peruskouluissa. Eräissä taiteen perusopetusta antavassa tanssikoulussa opetusviikkoja oli syksyllä 15 ja keväällä 18, yhteensä 33. Tällaisten koulujen opettajilla yksi palvelusvuosi täyttyy vasta seuraavan kalenterivuoden aikana, ellei työnantaja vapaaehtoisesti laske lukuvuoden pituista työvuotta yhdeksi palvelusvuodeksi.

4.2.2 Muut työt ja palkaton työ

Tanssinopettajien muista töistä maksettiin vaihtelevasti. Osalla vastaajista muut työt oli sovittu kirjallisesti työsopimuksessa. Kaksi vastaajaa ei ollut täysin perillä kaikkien työnantajiansa osalta siitä, mistä töistä heille maksetaan korvaus ja mistä ei. Tanssinopettajille suunnittelutyöstä ei makseta erikseen, vaan sen katsotaan sisältyvän opetuksen tuntipalkkaan. Ainakin kahdessa tanssikoulussa oppilasnäytännöistä ja näyttämöharjoituksista maksettiin muun työn tuntipalkkaa, joka oli 50 % tai 70 % opetustuntipalkasta.

Yhdessä koulussa näytännöistä ja näyttämöharjoituksista maksettiin 17 euron näytäntökohtainen korvaus riippumatta siitä, kuinka monta tuntia opettaja oli töissä esitysten takia. Eräs opettaja oli oppilasnäytäntöjen ja näyttämöharjoitusten takia töissä kolmena päivänä yhteensä yli 15 tuntia, joista vajaa 9 tuntia sunnuntaina. Hän sai kahdelta esityspäivältä 17 euron palkan. Näyttämöharjoituksista ei maksettu palkkaa. Edes pientä näytäntökohtaista palkkiota ei maksettu sunnuntailta 100 %:lla korotettuna, kuten työaikalaki ja Tanssinopettajien työehtosopimus edellyttävät¹⁹. Vajaan yhdeksän tunnin sunnuntaityön tuntipalkaksi tuli siten 1,94 euroa.

Joissakin kouluissa esitysten ja näyttämöharjoitusten valvomisesta ei maksettu ollenkaan palkkaa. Erään vastaajan mielestä korvaus tuli kuitenkin muulla tavoin, kuten yhteisenä työnantajan tarjoamana ruokailuna. Palkattomia työtunteja kertyi myös esimerkiksi oppilasnäytäntöjen pukujen etsimisestä. Tiedotteiden kirjoittaminen tehtiin usein

¹⁸ Tanssinopettajien työehtosopimus II luku 9 §.

¹⁹ Työaikalaki 6 luku 33 §. Tanssinopettajien työehtosopimus III luku 18 §.

omalla ajalla, mutta tähän kulunut aika koettiin vähäiseksi, eivätkä kaikki opettajat edes ilmoittaneet sitä työnantajalle. Joissakin tanssikouluissa maksettiin vastaajien mukaan kaikesta muusta työstä muun työn tuntipalkkaa.

Säännöllisesti sunnuntaisin opettavalle ei maksettu sunnuntailta lainmukaista sunnuntai-työkorvausta. Hän ei ollut pyytänyt korvausta, sillä hän oli itse toivonut kyseisten tunti-en sijoittamista sunnuntaille muiden töiden ja opintojen takia.

Tanssinopettajien työehtosopimus ei määrittele muulle työlle vähimmäishintaa:

Tuntipalkkaisen opettajan tehtäviin kuuluu ilman erillistä korvausta tuntien valmistelu työnantajan edellyttämällä tavalla, oppilastöiden valmistelu oppituntien puitteisissa, viikkolistojen täyttäminen ja omien oppilaiden arviointi. Muusta kuin opetus- ja em. työstä maksettavasta korvauksesta sovitaan työnantajan ja työntekijän välillä erikseen. Tästä sovittaessa tulee huomioida muun työn vaativuus ja opettajan ammattitaito näihin tehtäviin.²⁰

4.2.3 Opettajien palkkoja

Useimmissa taidetanssin opetusta antavissa kouluissa palkka maksetaan Tanssinopettajien työehtosopimuksen mukaan. Joissakin konservatorioissa ja musiikkioppilaitoksissa annetaan myös taidetanssin opetusta. Musiikkioppilaitoksissa noudatetaan Kunnallista opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimusta (OVTES) tai Yksityisen opetusalan työehtosopimusta. Taulukossa 1 on ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen opettajan vähimmäistuntipalkkoja ja taulukossa 2 peruskuukausipalkkoja 1.9.2008 alkaen²¹.

Täyttä 17 tunnin työaikaan tekevän kuukausipalkkaisen tanssinopettajan vähimmäisperuspalkka²² on 1.9.2008 alkaen 1636,17 euroa kuukaudessa. Kuukausipalkkainen työsuhte on kuitenkin tanssinopettajilla harvinainen. Jos koulussa on opetusta esimerkiksi 35 viikkona vuodessa²³, 9,5 kuukaudelle jakautuva keskimääräinen kuukausiansio tuntipalkkaisella tanssinopettajalla olisi karkeasti laskien $35 \times 17 \times 27,21/9,5 = 1704,21$ euroa. Tuntipalkkaisella opettajalla tätä summaa pienentävät vielä opetuspäiville osuvat pyhäpäivät itsenäisyyspäivää lukuun ottamatta. Tuntipalkkainen opettaja on tanssikou-

²⁰ Tanssinopettajien työehtosopimus III luku 13§.

²¹ Tanssinopettajan pätevyys voi olla myös esimerkiksi ylempi korkeakoulututkinto tai toisen asteen tutkinto.

²² Alemman korkeakoulututkinnon suorittanut opettaja, paikkakuntakalleusluokka I, Tanssinopettajien työehtosopimus.

²³ Esimerkiksi Yksityisen opetusalan työehtosopimuksessa määritellään musiikkioppilaitosten opetusviikojen määräksi vähintään 35.

lun loma-ajat, kuten joululoman, syysloman ja kesäkuukaudet palkatta. Kahdelletoista kuukaudelle jaettuna tuntiopettajan kuukausipalkaksi tulisi 1349,16 euroa.

Taulukko 1. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen opettajan vähimmäistuntipalkkoja 1.9.2008 alkaen.

Ammattinimike	Työehtosopimus	Palkka, euroa / 45 min	Palkka, euroa / 60 min
Musiikkioppilaitoksen sivutoiminen tuntiopettaja	Yksityisen opetusalan TES	24,60	32,80
Musiikkioppilaitoksen sivutoiminen tuntiopettaja	OVTES	24,47	32,63
Peruskoulun 7.-9. luokkien musiikin sivutoiminen tuntiopettaja	OVTES	23,39	31,19
Kuvataidekoulun tai monitaiteellisen koulun sivutoiminen tuntiopettaja	Yksityisen opetusalan TES	22,08	29,44
Lasten ja nuorten taidekoulun tuntiopettaja	OVTES	22,04	29,39
Tanssinopettaja	Tanssinopettajien työehtosopimus	20,43	27,21

Taulukko 1. Palkoissa on mukana 1.9.2008 voimaan tulleet yleiskorotukset, ja ne on ilmoitettu paikkakuntakalleusluokka I:n mukaan. Tanssinopettajien työehtosopimusta lukuun ottamatta tuntipalkat on työehtosopimuksissa ilmoitettu 45 minuutin oppitunnin mukaan. Tällöin 60 minuutin oppitunnin palkkio on laskettu kertomalla 45 minuutin palkkio luvulla 4/3 ja pyöristämällä lähimpään kokonaiseen senttiin. Palkat ovat alarajoja. Päätoimisen opettajan tuntipalkkio voi olla suurempi kuin sivutoimisen. Tanssinopettajien työehtosopimuksessa ei ole eroa päätoimisen ja sivutoimisen opettajan tuntipalkalla.

Taulukko 2. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen opettajan peruspalkkoja 1.9.2008 alkaen.

Ammattinimike	Työehtosopimus	Kuukausipalkka, euroa	Opetusvelvollisuus 45 min / vko
Musiikkioppilaitoksen opettaja	Yksityisen opetusalan TES	1872,98-2058,63	23
Musiikkioppilaitoksen päätoiminen tuntiopettaja	Yksityisen opetusalan TES	1647,61-1712,29	22
Musiikkioppilaitoksen opettaja	OVTES	2160,60	23
Musiikkioppilaitoksen päätoiminen tuntiopettaja	OVTES	1992,06	23
Peruskoulun 7.-9. luokkien musiikin tuntiopettaja	OVTES	1993,63	21
Tanssinopettaja	Tanssinopettajien työehtosopimus	1636,17	22,67

Taulukko 2. Palkoissa on mukana 1.9.2008 voimaan tulleet yleiskorotukset, ja ne on ilmoitettu paikkakuntakalleusluokka I:n mukaan. Palkat ovat peruspalkkoja ilman ikälisiä. Oppitunnin pituus on 45 minuuttia OVTES:ssa ja Yksityisen opetusalan työehtosopimuksessa.

4.3 Tuntien peruuntuminen

Tanssikoulujen käytännöt siitä, kuinka monta oppilasta tulee olla läsnä että tunti pidetään, vaihtelivat. Joissakin tanssikouluissa tunti piti pitää yhdellekin oppilaalle. Yhdessä tanssikoulussa vähimmäismäärä oli 3 oppilasta. Joillakin tanssikouluilla ei ollut lainkaan ohjeistusta siitä, monelleko oppilaalle tunti pidetään. Yksi vastaaja oli ohjeistuksen puuttuessa tehnyt itse linjauksen kolmen oppilaan vähimmäismäärästä. Selkeää ohjeistusta tanssikouluilta kaivattiin. Kaksi vastaajaa ilmoitti, ettei saa opetustunneilta palkkaa jos tunti peruuntuu samana päivänä. Ainakin toinen heistä oli tietoinen, että palkka pitäisi kokonaisuudessaan maksaa. Yksi vastaaja ei tiennyt, maksetaanko palkka, ja yksi ilmoitti saavansa puolet palkasta tunnin peruuntuessa. Työehtosopimuksen mukaan palkka pitäisi maksaa kokonaan tuntien peruuntuessa samana päivänä²⁴.

4.4 Kurssien lopettaminen

Vaikka kaikilla vastaajilla oli määräaikainen lukuvuoden kestävä työsopimus, yhdelläkään ei ollut taattu palkkaa tietyltä määrältä tunteja. Osalla vastaajista luki työsopimuksessa, että tunteja voidaan peruuttaa oppilaiden vähäisen osallistumisen takia. Kaikilla vastaajilla tunteja oli lopetettu kesken lukuvuoden. Tämä koettiin epärealistiseksi. Opettaja oli sitoutunut tunteihin, ja yhdenkin tunnin pois jääminen vaikutti huomattavasti opettajan taloudelliseen tilanteeseen. Joskus ilmoitus tuntien loppumisesta tuli edellisellä viikolla.

4.5 Tyytyväisyys palkkaukseen ja työsopimukseen

Yksi vastaaja oli tyytyväinen tuntipalkkaansa. Kaksi vastaajaa kommentoi, että tuntipalkka voisi olla hieman korkeampi. Palkkoihin, jotka olivat alle työehtosopimusten minimien, oltiin tyytymättömiä. Opettaja, joka ei saanut hänelle kuuluvia ikälisiä, ei ollut tyytyväinen palkkaansa. 17 euron näytöntökohtaiseen palkkioon ei oltu tyytyväisiä, ja määräaikaisuuksien ketjuttamista pidettiin negatiivisena. Erään vastaajan palkka tuli toisinaan myöhässä.

²⁴ Tanssinopettajien työehtosopimus III luku 19 §.

5 TANSSINOPETTAJAN AMMATIN VALOT JA VARJOT

5.1 Ammatin valinta ja identiteetti

Kaksi vastaajista oli selkeästi valinnut opettamisen ammatikseen, ja yksi koki kasva-neensa siihen opetettuaan pienestä pitäen. He nauttivat opettamisesta ja kokivat olevan-sa siinä hyviä. Opettaminen oli kaikille kolmelle keskeistä, mutta myös taiteilijuus ja tanssitaide kulkivat yhtä tärkeinä opettamisen rinnalla. Ainakin yksi heistä olisi mielel-lään tehnyt myös tanssijan töitä opettamisen lisäksi. Tanssinopettajan ammatissa oli mahdollista toteuttaa taiteellista, pedagogista ja järjestelmällistä puolta. Tanssista saatiin iloa ja elämyksiä, ja niitä haluttiin jakaa myös muille.

Yksi vastaajista ei kokenut varsinaisesti valinneensa opettajan ammattia, vaan ajautu-neensa siihen päästyään sellaiseen ammatilliseen koulutukseen, josta valmistutaan opet-tajaksi. Perusopetuksen sijaan hän olisi mieluummin tehnyt taiteellista, yhteisöllistä ja projektiluonteista työtä. Opettajan töitä oli kuitenkin runsaasti tarjolla. Vastaaja toivoi voivansa tehdä työtä, johon pystyisi itse enemmän vaikuttamaan ja jossa opettaminen olisi täydentävä osa työnkuvaa. Tanssi oli kaikille vastaajille tärkeää.

5.2 Ammatin hyviä puolia

Kysyttäessä vastaajilta ammatin hyviä puolia käytännön työssä nousi opettamisen pal-kitsevuus keskeiseksi. Mahdollisuutta antaa ihmisille onnistumisen, oppimisen ja liik-kumisen kokemuksia pidettiin tärkeänä. Hetket, jolloin opettaja sai oppilaan ymmärtä-mään jonkin asian, olivat palkitsevia. Hyviä puolia olivat myös vuorovaikutus oppilai-den kanssa ja opettajan hyväksytyksi tuleminen omana persoonallisuutenaan. Opettaja pystyi vaikuttamaan siihen, millaisia nuorista ihmisistä kasvaa, ja antamaan heille mah-dollisuuden katsoa maailmaa hieman eri näkökulmasta. Hyväksi asiaksi nostettiin myös mahdollisuus omaan liikkumiseen ja fyysisen kunnon ylläpitämiseen työssä.

5.3 Ammatin huonoja puolia

Kysyttäessä ammatin huonoja puolia jokainen vastaaja korosti eri asioita. Yhdelle ne olivat vuorovaikutuksen kääntöpuoli, ristiriitoihin törmääminen. Toisinaan opettaja joutui tekemisiin ennakkoluuloisten tai hankalien oppilaiden kanssa, joiden mielestä hän oli syypää kaikkeen. Toinen vastaaja kertoi kärsivänsä äänenkäytön hankaluuksista ja usein kipeästä kurkusta opetuksen jälkeen. Kolmas nosti esille rajun kausiluonteisen stressaavuuden työssä.

Neljännän vastaajan mielestä perusopettajalla oli liikaa tunteja omaan jaksamiseen nähden. Jatkuva vastuullisessa roolissa oleminen ja uudestaan motivoituminen oli rankkaa ja vaativaa. Hän toivoi, että opetustilanne voisi olla ryhmälähtöisempi ja tutkivampi ja että sille olisi enemmän aikaa. Tällainen kokemus olisi ollut antoisampaa opettajallekin, joka joutui jatkuvasti olemaan vain antavana osapuolena.

Asioita, joita tuli esille useammassa vastauksissa, olivat iltatyöt, palkallisten lomien tai lomien puute ylipäättään ja määräaikaishuonojen ketjuttaminen. Määräaikaishuonoista aiheutui kesäajan työttömyys, josta puolestaan seurasi jokavuotinen taloudellinen ahdingko. Myös yhteisöllisyyden puuttuminen koettiin negatiivisena. Muita opettajia tapasi vain harvoin tai ei koskaan. Työ oli rankkaa ja fyysistä eikä päättynyt työpaikalle, vaan suunnittelu jatkui kotona.

6 KIRJOITTAJAN NÄKEMYKSIÄ

Tulevana alan ammattilaisena yritin haastatteluissa saada myös jonkinlaista kuvaa siitä, millaisia työllisyysnäkyviä on odotettavissa. Monet pääkaupunkiseudulla asuvat kollegani ovat vakuuttaneet minulle, että töitä kyllä riittää. Haastateltavien työllistymisessä näytti kuitenkin olevan suuria eroja riippuen asuinpaikkakunnasta. Toisinaan tanssinopettajien työsopimuksissa kielletään työskentely toisille tanssikouluille samalla paikkakunnalla. Näin tehdään jopa silloin, kun kyseinen tanssikoulu ei tarjoa toimeentuloon riittävää määrää työtunteja. Usein tanssikoululla on tarjota vain muutama tunti opettajaa kohden, ja tunteja on haalittava useista eri kouluista. Tällaisessa tilanteessa olevan opettajan on matkustettava usealle eri paikkakunnalle opettamaan tai työskenneltävä toisessa ammatissa toimeentulonsa turvaamiseksi työsopimuksessa olevan ehdon vuoksi.

Karhunen ja Rensujeff selvittävät taidealan koulutettujen työllistymistä julkaisussa *Taidealan koulutus ja työmarkkinat*. Tilastokeskuksen sijoittumispalvelun mukaan tanssinopettajan ammattikorkeakoulututkinnon vuosina 2000-2004 suorittaneista oli vuonna 2004 työttömänä vain 4 %. Sijoittumista kuvaavissa tilastoissa työllistyminen ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin riittävä toimeentulo. Taiteen keskustoimikunnan kyselyyn osallistuneet tanssinopettajat olivat pitäneet ongelmana ennen kaikkea työn määrä- ja osa-aikaisuutta.²⁵ Karhusen kyselytutkimukseen osallistuneista vuosina 1999-2004 tanssinopettajan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista 78 % sai pääasiallisen toimeentulonsa tanssinopettajan työstä. Heillä saattoi tämän lisäksi olla myös muita pääasiallisia toimeentulon lähteitä.²⁶

Jos tanssinopettajille onkin kysyntää, se ei näy palkoissa. Tanssinopettajien työehtosopimuksen palkkataulukot ovat alarajoja, mutta niitä käytetään yleisesti myös palkkauksen ylärajoina. Tyypillisesti työnantaja maksaa vain sen verran kuin lain mukaan on pakko. Huolimatta siitä, että työt ovat pääsääntöisesti iltaisin ja usein lauantaisin, nämä palkkaminimit ovat huomattavasti alemmat kuin muiden taideaineiden opettajien palkat. Näyttää siltä että töitä on, mutta rahaa palkkaan ei.

Alhaisesta palkkauksesta huolimatta tanssinopettajalta vaaditaan usein alan koulutus. Muodollisen pätevyyden puuttumista saatetaan käyttää verukkeena palkkataulukoiden minimien alittamiselle, vaikka olisi selvää, että opettajalla on työkokemuksen kautta hankittu asiantuntemus ja pätevyys.

Käytännön vaatimukset ovat myös kovat. Pelkästään opettajalta vaadittavista ominaisuuksista saisi jo pitkän listan. Tanssinopettajan on oltava työlleen omistautunut, hyvä ja innostava pedagogi sekä luova ja intohimoinen taiteilija. Psykologin, huippu-urheilijan, urheiluvalmentajan ja fysioterapeutinkaan tiedoista ja taidoista ei olisi haittaa.

Tanssinopettajan ammattikorkeakouluopinnot kestävät neljä vuotta. Savonia-ammattikorkeakoulun Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemia vuoden 2008 valintakoeopas kuvailee koulutukseen hyväksyttävältä vaadittavia ominaisuuksia:

Tanssinopettajan koulutusohjelman valintakokeissa kiinnitetään huomiota pyrkijän tanssillisiin ja pedagogisiin valmiuksiin. Kokeissa painottuvat hakijan vuorovaikutustaidot, ilmaisukyky, luovuus ja motivaatio. Hyvä fyysinen kunto ja kestävyys sekä henkinen tasapaino ovat myös tärkeitä opiskelun lähtökohtia.

Koulutukseen hyväksytyksi tuleminen edellyttää perusteellista paneutumista tanssiin harrastuksena eli useiden vuosien tavoitteellista tanssin opiskelua ennen hakeutumista ammattiopintoihin.²⁷

Huomion arvoista tanssinopettajan ammatissa on se, että opettaja tekee yleensä kaiken oppimateriaalin itse. Tämä lisää merkittävästi työn vaativuutta ja määrää. Tanssinopettajalla ei ole apunaan viuluoppilaan etydivihkoa tai peruskoulun oppikirjoja vastaavaa materiaalia. Haasteena on oppilaille mielenkiintoisen ja samalla vaikeustasoltaan sopivan materiaalin tekeminen. Myös tuore didaktinen kirjallisuus on vähäistä.

Vuosien varrella minulla on ollut kymmeniä eri tanssinopettajia. En muista tavanneeni koulutettua tanssinopettajaa, joka olisi mielestäni ollut huono opettaja. Olenko ollut vain onnekas tanssioppilas? Vuosien rankka koulutus, fyysisesti ja henkisesti vaativa työläs ammatti, usein kuusipäiväinen työviikko sekä keho palkkaus pitävät huolen siitä, että alalle hakeutuvat vain ne, joille kutsumus ei jätä vaihtoehtoja. He ovat työlleen

²⁵ Karhunen & Rensujeff 2006, 118.

²⁶ Karhunen 2006, 40.

omistautuneita, tunnollisia ja ahkeria puurtajia. Tällaiset ihmiset haluavat tehdä työnsä hyvin. He suunnittelevat oppituntinsa perusteellisesti, etsivät ja askartelevat itse erilaisia materiaaleja, käyttävät aikaa hyvien musiikkien etsimiseen, tekevät oppilasnäytäntöihin liittyviä töitä palkatta ja niin edelleen. Vaikka osa näistä töistä saattaa sivusta katsoen näyttää vapaaehtoiselta, kyse ei ole aina omasta valinnasta tai velvollisuudentunnosta. Palkattomat työt kiltisti hoitavalla opettajalla saattaa olla töitä seuraavanakin vuonna. Koulussa, joka on täysin riippuvainen oppilaiden maksamista lukukausimaksuista, opettajan on myytävä itsensä ja ammattitaitonsa oppilaille koko ajan uudelleen. Ei riitä, että on hyvä opettaja. On myös osattava miellyttää oppilaita.

Tanssinopettajille tyypillinen sopimusmuoto, määräaikainen sopimus, toimii epäsymmetrisesti. Käytännössä määräaikainen sopimus sitoo opettajaa mutta ei työnantajaa. Opettaja ei voi irtisanoa määräaikaista työsopimusta kesken sopimuskauden, mutta työnantaja voi vähentää töitä määrittelemättömän paljon, jos oppilaita ei ole riittävästi. Tuntien loppumisen vuoksi opettaja voi joutua esimerkiksi tilanteeseen, jossa hän on sidottu yhteen tuntiin illassa. Tällöin voi olla vaikeaa tai mahdotonta sovittaa samalle illalle muita töitä, vaikka niitä sattuisikin olemaan kesken lukuvuoden tarjolla. Tunnit saattavat loppua opettajasta riippumattomasta syystä, esimerkiksi siksi, ettei markkinointia ole hoidettu kunnolla. Kuitenkin opettaja kantaa riskin ja seuraukset tuntien loppumisesta. Saman päivän aikana vielä eri toimipisteiden välillä juoksevat määräaikaiset tuntiopettajat tuovat sanan ”pätkätyöläinen” merkityksen aivan uudelle tasolle.

Palkan maksamatta jättäminen tunnin peruuntuessa samana päivänä on selvä työehtosopimusrikkomus, mutta sille ei ole edes taloudellisia perusteita. Oppilaat ovat jo maksaneet tai sitoutuneet maksamaan oman osuutensa tunneista. Opettaja on etukäteen valmistellut tunnin ja pahimmassa tapauksessa tullut turhaan paikalle. Oppituntiin varattu aika ei muutu opettajan vapaa-ajaksi, jos tunti peruuntuu viime hetkellä, eikä opettaja voi järjestää tilalle muita töitä.

Lähes käytännöksi muodostunut palkattoman työn määrä alalla on huolestuttava. Miksi korkeasti koulutetut tanssinopettajat sitten suostuvat tekemään palkatonta työtä? Monet kokevat palkattoman työn moraaliseksi velvollisuudekseen, ja sitä myös odotetaan heiltä. Tanssinopettajan odotetaan uhrautuvan lasten edun nimissä. Jos esityksiä järjeste-

²⁷ Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemia valintakoeopas 2008

tään, tietyt työt on tehtävä, maksettiin niistä palkkaa tai ei. Täytyyhän lasten päästä esiintymään, vaikka tanssikoulun talous olisi tiukilla. Myös opettajankokoukset ovat tärkeitä tanssikoulun toiminnan kannalta. Toinen syy palkattomiin töihin suostumiselle voi olla määräaikainen työsopimus. Jos töistä ryhtyy vaatimaan asiallista korvausta, työsopimus ei ehkä ensi vuonna enää jatkukaan, ja tilalle otetaan toinen opettaja, joka tekee työt mukisematta ilman palkkaa. Kukaan ei halua leimautua hankalaksi työntekijäksi. Määräaikaiset sopimukset pitävät opettajan lyhyessä hirttoköydessä.

On tanssinopettajia, jotka eivät koe uhrautuvansa tehdessään osan työstä palkatta. Jotkut opettajat itse perustelevat palkattoman työn tekemistä yksinkertaisesti sillä, että ”se on kuitenkin ihan kivaa”. Tanssioppilaat ovat totisesti onnekkaita saadessaan näin motivoituneita opettajia. Ammattikunta ei ole yhtä onnekas, sillä niin kauan kuin ilmaisen työn tekijöitä löytyy, työstä ei makseta palkkaa. Tietysti tanssinopettajat pitävät työstään, sillä ainakaan ammatin tulotaso, työajat, työtilanteen vakaus, uramahdollisuudet tai arvostus eivät houkuttele hakeutumaan alalle. Se, että työntekijä pitää työstään tai että se on hänelle kutsumus, ei voi olla perustelu palkattomuudelle tai huonolle palkalle. Samalla logiikalla kaikki työstään pitävät voisi jättää palkatta. Ajatellaan, että työ itsessään on palkinto, mutta myös tanssinopettajan on maksettava vuokra ja laskut. Jotain on pahasti vialla, jos lähtökohtaisesti oletetaan korkeakoulututkinnon suorittaneen tanssinopettajan täydentävän toimeentulonsa riittäväksi jossain toisessa ammatissa, jotta tanssinopettajana toimiminen olisi ylipäätään taloudellisesti mahdollista. Kakkosammattissa toimiminen toimeentulon turvaamiseksi on tyypillisempi ilmiö taiteellisen työn tekijöille kuin opettajille. Tunnen kuitenkin useita tanssinopettajia, jotka toimivat myös toisessa ammatissa tai ovat kouluttautumassa sellaiseen.

Tanssia ei edelleenkään pidetä riittävän tärkeänä, jotta se sisältyisi perusopetuksen opetussuunnitelmaan omana taideaineenaan. Lasten ja nuorten tanssin opiskelu on siten pääasiassa yksityisten tanssikoulujen järjestämän opetuksen varassa. Lapsille ja nuorille tanssi on harrastustoimintaa. Tanssinopetus ammattina tuntuu joskus sekoittuvan ihmisten mielissä harrastustoimintaan. Opetustyö, näytäntöjen valvominen ja järjestäminen, yhteydenpito oppilaiden vanhempien kanssa, opettajankokoukset ja muut opetukseen liittyvät tehtävät eivät kuitenkaan ole opettajalle harrastustoimintaa, vaan täyttä työtä. Alaa tuntemattomat näyttävät harvoin ymmärtävän sitäkään, kuinka paljon opetuksen suunnitteluun menee aikaa. Pidetyt oppitunnit ovat vain osa opettajan todellista työ-

aikaa. Lisäksi työkykyisenä pysyminen edellyttää omaa treenausta ja kehonhuoltoa. Tämäkin tapahtuu useimmiten opettajan omalla ajalla ja kustannuksella.

Joskus myös työnantajalla hämärtyy harrastuksen ja työn välinen raja. Tanssikoulun pyörittäminen ei ole mitään harrastelijoiden puuhastelua, vaan oikeaa työtä. Sitä ei pitäisi ottaa vastuulleen, jos on niin sanotuilta oikeilta töiltään liian kiireinen hoitaakseen työnantajan velvoitteita.

Alhaista palkkausta tai ilmaisen työn teettämistä perustellaan usein tanssikoulun huonolla taloudellisella tilanteella. Yksi oudoimmista kuulemistani perusteluista minimipalkkojen maksamiselle on periaatekysymykseen vetoaminen. Ikään kuin ehdoton palkkataulukoiden alarajoissa pysyminen olisi kunnia-asia ja osoitus työnantajan suoraiskäisyydestä. Toisinaan näkee työpaikkailmoituksia, joissa esitetään suuria vaatimuksia ammattitaidosta ja motivaatiosta, mutta palkkaa tarjotaan reilusti alle työehtosopimuksen alimman minimin. Motivaation vaatimus sisältää ilmeisesti myös kirjoittamattoman edellytyksen opettajan halusta ja mahdollisuudesta rahoittaa elämisensä muussa ammatissa. Tanssikoulujen rahoitus kaipaasi julkista selvitystä myös työnantajan näkökulmasta. Jos resursseja ei ole, niitä ei pitäisi repiä opettajien selkänahasta, vaan tanssikouluille tulisi osoittaa enemmän yhteiskunnan tukea.

Suomen tanssioppilaitosten liiton 70 jäsenkoulusta 10 saa valtionosuutta vuonna 2008. Jotta luvut saisivat merkityksen, otetaan vertailukohteeksi musiikkioppilaitokset. Suomen musiikkioppilaitosten liiton jäsenkoulujen määrä on 99, ja valtionosuutta saa 87 koulua. Valtionosuutta saavien koulujen määrä suhteessa liittoon kuuluvien koulujen määrään on edellisten lukujen mukaan tanssioppilaitoksilla 14 % ja musiikkioppilaitoksilla 88 %. Kunnallisten koulujen osuus musiikkioppilaitoksista on myös suurempi kuin tanssikouluista.²⁸

Tanssinopettajien alhainen palkkaus kertoo yhdestä asiasta: ammatin arvostuksen puutteesta. Työolojen ja palkkauksen parantaminen vaatii asennemuutosta. Alan ammattilaisten on myös itse uskallettava arvostaa työtään ja ammattitaitoaan, jotta tanssitaide voisi saavuttaa ansaitsemansa arvostuksen taideopetuksen kentällä, jolla se on jo va-

²⁸ Luvut eivät ole aivan suoraan vertailukelpoisia, sillä osa musiikkioppilaitoksista antaa myös tanssinopetusta, ja kaikki valtionosuutta saavat musiikkioppilaitokset eivät kuulu liittoon. Tiedot jäsenmääristä on saatu ko. liitoilta. Jäsenmäärät vaihtelevat.

kiinnuttanut paikkansa ja osoittanut tarpeellisuutensa. Palkasta ja työehdoista puhuminen ei tarkoita sitä, ettei työntekijä olisi omistautunut työlleen riittävästi ja motivoitunut. Jotta kokoneiden ammattilaisten katoaminen alalta estettäisiin ja tanssikoulujen tasokkaan opetuksen jatkuminen turvattaisiin, on opettajien työoloja kohennettava. Palkkauksen tulee olla järkevässä suhteessa työn vaativuuteen ja vaadittavaan koulutukseen. Ei ole mielekäästä kouluttautua useita vuosia ammattiin, joka työllistää täysipäiväisesti mutta jonka palkalla ei tule toimeen. Tällä hetkellä korkeatasoinen tanssinopetus nojaa tekijöidensä kutsumukseen ja intohimoon. Taiteenalan opetus ei voi kuitenkaan loputtomiin olla opettajien uhrautumisen varassa.

Suomessa on onneksi myös tanssikouluja, joissa työolot ovat kohdallaan. Toisinaan olen kuullut kollegojeni sanovan ”siinä paikassa on aivan ihanaa olla töissä”. Tällaisia kommentteja saaneet tanssikoulut ovat yleensä olleet valtionosuutta saavia tai kunnan alaisuudessa toimivia tanssikouluja. Joskus työoloja voi olla mahdollista parantaa yksinkertaisesti ottamalla asia rohkeasti esille keskustelussa työnantajan kanssa. Esimerkiksi lastentanssissa käytettävien välineiden hankkiminen opetuspaikkaan tuskin olisi tanssikoululle ylivoimaisen suuri kustannuserä. Palkoissa on vielä paljon parantamisen varaa, mutta edes hieman työehtosopimuksen alarajaa korkeampi palkka voisi olla työntekijälle motivoiva tunnustus ja korvaus hyvin tehdystä työstä.

LÄHTEET

- Ahonen, Piia 2004: Tanssin opettajan arkipäivää. Tanssi-lehti 1/2004: 22-25. Tanssin tiedotuskeskus.
- Karhunen Paula & Rensujeff Kaija 2006: Taidealan koulutus ja työmarkkinat. Ammatillisen koulutuksen määrä ja valmistuneiden sijoittuminen. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki, 2006.
- Karhunen Paula & Smolander Annikki 1995: Tanssitaiteilija lähikuvassa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1990-luvun vaihteessa. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki, 1995.
- Kunnallisen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimuksen mukaiset palkat 1.9.2008 alkaen. Viitattu 6.8.2008.
<http://www.kuntatyonantajat.fi/files/714C964344A649A3B767CABD4A6D6CBF>
- Kunnallisen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimuksen mukaisten palkkojen palkanlaskentaohjelma 1.9.2008 alkaen. Aineisto 6.8.2008.
<http://www.kuntatyonantajat.fi/files/3E6B9A368B26461EAE76575FE7C0D2BA>
- Kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus 2007-2009. Viitattu 1.8.2008.
<http://www.kuntatyonantajat.fi/files/2F43D832210944F898A7D7F81E842356>
- Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemian opinto-opas 2004-2005, Savonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 19.8.2008.
http://musita.pspt.fi/files/sekalaiset/2004/Musitaops04_05.pdf
- Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma 2003. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29. Viitattu 19.8.2008.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_114_opm29.pdf?lang=fi
- Nätti Jouko, Väisänen Mia & Anttila, Timo 2006: Ansiotyö kotona. Teoksessa Kaikilla mausteilla. Artikkeleita työolotutkimuksesta. Toim. Anna-Maija Lehto, Hanna Sutela & Arto Miettinen. Tilastokeskus. Yliopistopaino, Helsinki 2006.
- Lakso, Sari 2005: Kutsumuksen hinta. Suomen Tanssitaiteilijain Liiton jäsentutkimus 2004. Viitattu 2.5.2008.
<http://www.teme.fi/stt/liitteet/nyt/kutsumus.doc>
- Taiteen perusopetuksen valtionosuuspäätös 2008. Viitattu 7.8.2008.
http://www.tanssioppilaitostenliitto.com/TPO_VALTIONOSUUSPaaToS_2008.doc

Tanssinopettajien työehtosopimus 1.11.2007-31.3.2010. Viitattu 26.5.2008.

<http://www.teme.fi/LUOTTAMUSMIEHILLE/Tanssiopet.pdf>

Työaikalaki 9.8.1996/605. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 23.5.2008.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960605>

Työsopimuslaki 26.1.2001/55. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 23.5.2008.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055>

Yksityisen opetusalan työehtosopimuksen oppilaitoskohtaiset määräykset 1.9.2008 lukien. Viitattu 1.8.2008.

http://www.opetusala.fi/opetusalan_tyonantajaliitto/liitetiedostot/Tyoehtosopimukset/OPE_TES_liite_1.9.2008.pdf